

non esse; jamvero positivimus non habet pro certo principium contradictionis. Ergo, si sibi constat, ducere nequit certam dari phaenomenorum cognitionem.

235. D. Utilitas methodi. Methodus respicit veritatem propositionis inveniendam, demonstrandam, docendam. Cum quaeritur quodnam praedicatum subjecto conveniat, patet potius juvare methodum analyticam; cum quaeritur utrum determinatum aliquod praedicatum subjecto conveniat, utraque methodus apta est. Utraque methodus apta est ad demonstrandam et docendam veritatem quam perspectam habet is qui docet vel demonstrationem aggreditur. Alia aliis praeplacet pro indole ingenii; saepe utraque miscetur (Cfr. *Dialect.* c. 4. IV. nn. 66, 67).

CAPUT IV.

DE ULTIMO CERTITUDINIS MOTIVO.

§ I. Status quaestionis.

236. Notiones praeviae. NOTIO CRITERII CERTITUDINIS. Criterium (*κριτήριον*) vi vocis est id quo unum ab alio discernitur. — Criterium certitudinis est id quo res certa ab incerta discernitur, actus certus ab incertus. — Veteres Graeci distinguebant triplex criterium certitudinis :

a) *Criterium per quod*; est facultas per quam homo cum certitudine verum a falso discernit.

b) *Criterium quo*; est actus quo intellectus verum a falso discernit; hic actus est iudicium.

c) *Criterium secundum quod*, seu motivum; est nota qua infallibiliter verum a falso discernitur, seu quae ostendit rem sic esse et aliter esse non posse, adeoque ex se formidinem de oppositi veritate expellere valet a mente.

DIVISIO CRITERII SECUNDUM QUOD :

1^a DIV. Motivum certitudinis aliud est *ultimum*, aliud est *proximum* : a) *Ultimum* est illud ultra quod *non potest assignari aliud*. b) *Proximum*, illud ultra quod *assignatur aliud*.

2^a DIV. Motivum est *universale* vel *particulare*. a) *Universale* illud est quod est *commune omnibus judiciis certis*, seu quo infallibiliter omne verum a falso discernitur. — b) *Particulare* illud est quod est *commune uni tantum speciei judiciorum*, seu quo infallibiliter quaedam tantum vera discernuntur a falsis.

Criterium *simul ultimum et universale* vocatur *supremum*.

237. Status quaestionis. Ex iis quae capite secundo fuerunt tradita, manifestum est dari certitudinem proprie dictam, h. e. rebus quibusdam praedicata convenire ob motivum infallibile, ostendens rem sic esse et aliter esse non posse, iisque ob tale motivum praestari assensum firmum, exclusa oppositi formidine. — Ex iis, quae capite tertio demonstrata sunt, constat motivum aliquod infallibile gignere certitudinem de principiis analyticis, de factis internis et de factis externis; ex his veritatibus primo cognitis certo erui veritates iis implicitas. Motivum autem infallibile adaequate inspectum idem non est pro quadruplici materia certa.

Im-praesentiarum quaeritur utrum habeatur motivum *supremum*, quod proinde sit a) *universale*, h. e. implicitum omnibus motivis fundantibus certitudinem de factis et de principiis, b) *ultimum* h. e. a quo cetera motiva mutuent vim suam et quod ipsum non innitatur motivo alii.

238. Sententiae. Duplex datur classis sententiarum :

JUXTA AUCTORES PRIMAE CLASSIS, criterium supremum est *nota extrinseca iudicio sive subjective inspecto sive objective* :

1. Juxta *Fideistas* seu *Traditionalistas*, quorum duces sunt Huetius, Bautain, de Bonald, Bonnetty et Ventura, haec nota est *auctoritas divina manifestata per revelationem factam pro-potentibus et traductam ad omnes gentes*.

2. Juxta de Lamennais (1782-1854) (1), criterium supremum quoad veritates ordinis tum naturalis tum supernaturalis, est *auctoritatis generis humani quae manifestatur consensu generali*. Ratio *individualis* per se de nulla re potest esse certa.

JUXTA AUCTORES SECUNDAE CLASSIS motivum ultimum est *nota intrinseca iudicio certo*. Bifariam dividuntur :

A. Juxta alios motivum supremum est *nota intrinseca iudicio subjective inspecto*. Alii autem aliam notam assignant :

(1) *Essais sur l'indifférence*, t. II, ch. 12, 13, 14.

1. Juxta scholam *Scoticam* (1), cujus duces sunt in Scotia Reid et Dug. Stewart, in Gallia Theod. Jouffroy (1796-1842) (2), motivum supremum est *caecus instinctus intellectus*, qui in eo stat quod omnes, quin apprehendant convenientiam subjecti et praedicati, instinctu sive inspiratione naturae, impelluntur ad judicia necessaria et universalia ponenda.

2. Juxta scholam *Sentimentalistarum*, quorum dux in Germania est Jacobi (1743-1819), in Anglia vero Hutcheson, criterium supremum est *caecus instinctus*, non quidem intellectivus, sed *affectivus*. Ex dicendis patebit scholam scoticam et sentimentalistarum e medio tollere omnem certitudinem.

3. Juxta Cartesium motivum supremum est *claritas et distinctio ideae* : illud enim omne, ait, est infallibiliter verum quod clare percipitur.

OBSERVA. Sententia cartesianorum ab aliis sic exponitur : motivum supremum est claritas et distinctio cognitionis objective sumptae, h. e. objecti prout praelucet in cognitione.

(1) SCHOLA SCOTICA fundata est a *Thoma Reid* (1710-1796), et successive evoluta a *James Beattie* (1735-1803), *James Oswald*, *Dugald-Steward*. Se opposuit scepticismo Humii.

A. METHODUS est *observatio interna et externa*; REGULA est *sensus communis*. Quae methodus distinguitur a methodo Baconis et Cartesii, quorum regula erat ratio individualis, et quorum alter solam experientiam internam, alter autem solam externam adhibebat.

B. PRINCIPIA : 1. Illud est *verum* quod ut tale habetur per *sensum communem*, h. e. per homines omnium temporum et locorum; illud autem est *falsum* quod *sensui communi adversatur*. Omnes homines per instinctum, seu inspirationem naturae, admittunt quasdam veritates, seu eliciunt quaedam judicia necessaria et universalia, quin tamen videant objectivam connexionem praedicati et subjecti. Haec judicia sunt *leges fundamentales et constitutivae rationis humanae*.

2. Idealismus, scepticismus et materialismus contrariantur his legibus et proinde falso laborant.

3. Aedificatur philosophia, observando apud se et apud alios quae nam pro veris et quae nam pro falsis habeantur.

Huic systemati affine est systema eorum, qui criterium ultimum certitudinis reponunt in *auctoritate generis humani*.

(2) *Cours de droit naturel*, t. I, leçon 9.

B. Juxta Scholasticos, praeantibus Philosopho et D. Thoma, motivum supremum est *evidentia objectiva intrinseca iudicio objective inspecto*, seu objecto de quo mens elicit iudicium.

§ 2. Rejiciuntur falsae sententiae.

Thesis 23. Motivum supremum certitudinis : non est extrinsecum iudicio subjective aut objective inspecto; ac proinde neque est auctoritas divina per revelationem manifestata, uti volunt Fideistae; neque auctoritas generis humani, manifestata per consensum moraliter universalem hominum, uti vult de Lamennais. Neque est intrinsecum iudicio subjective inspecto; adeoque non reponitur in instinctu caeco intellectivo, uti vult Schola Scotica; neque in instinctu affectivo, uti vult Schola Sentimentalistarum; neque in claritate et distinctione ideae, uti vult Cartesius.

239. I^a PARS. *Caecus naturae instinctus non est supremum motivum certitudinis.*

Sensus. Concedimus homines instinctu mentis ferri ad quaedam judicia ponenda, eo sensu quod mens assentitur cum necessitas rei sibi est manifesta; sed negamus : a) hunc instinctum esse *caecum*, scilicet, mentem per naturam suam ferri ad assentiendum propositioni quin connexio praedicati cum subjecto sibi sit manifesta per aliquod motivum objectivum; b) instinctum esse motivum ultimum certitudinis.

PROB. I^m ARG. Illud non est certitudinis supremum motivum quod in scepticismum incidit. Atqui eo quod caecus naturae instinctus esset supremum certitudinis motivum, in scepticismum incideretur. Ergo.

Prob. Min. Intellectus, ne incidat in scepticismum, certus esse debet instinctum non ferri in falsum. Atqui ex eo quod supremum motivum certitudinis sit instinctus *caecus*, intellectus non potest esse certus instinctum non ferri in falsum. Ergo.

II^m ARG. Illud non est supremum certitudinis motivum, quod naturae mentis repugnat. Atqui caecum esse intellectus instinctum repugnat naturae mentis. Ergo.

Prob. Min. Mens ex natura sua est facultas facta ad videntum : nam est facultas cognoscitiva, cognoscere autem res

est res videre. Atqui facultati factae ad videndum repugnat ut instinctus ejus sit *caecus*. Ergo.

240. II^a PARS. *Auctoritas generis humani non est supremum motivum certitudinis.*

PROB. I^m ARG. Illud non est supremum certitudinis motivum quod vel inducit caecum instinctum, vel petit principium, vel praesupponit aliud motivum cui ipsum innititur et a quo certitudinem suam habet. Atqui, admissa auctoritate generis humani esse supremum motivum certitudinis, unum ex his tribus consequens est. Ergo.

Prob. Min. Auctoritatem generis humani esse supremum motivum non est evidens, seu objective certum, immediate et per se. Igitur a) vel nullo motivo seu argumento redditur objective certum: et inducitur caecus instinctus circa supremum certitudinis motivum, et proinde circa omnia ea quae certa sunt; b) vel aliquo motivo id certum efficitur; illud autem argumentum α) vel est ipsa auctoritas generis humani et petitur principium; β) vel est diversum ab hac auctoritate, et tunc admittitur aliud motivum, cui innititur certitudo ipsius auctoritatis generis humani. Ergo.

II^m ARG. Illud non est supremum certitudinis motivum quod plerisque impossibilem reddit ullam notitiam certam. Atqui eo quod auctoritas generis humani foret supremum certitudinis motivum, plerisque impossibilem redderetur ulla notitia certa.

Prob. Min. Ut ullum habeatur iudicium certum, certa esse debet existentia propria, siquidem est una ex duabus veritatibus quae sunt fundamentum omnis iudicii certi. Atqui, in sententia impugnata, plerisque impossibilem redditur certitudo de existentia propria. Ergo.

Prob. Min. Stante ista sententia, certitudo de existentia dari nequit, nisi de illa interrogetur genus humanum; nam constare debet de ejus consensu, ad hoc ut aliquid sit certum. Atqui hoc esse plerisque, imo omnibus, impossibile manifestum est.

241. III^a PARS. *Auctoritas Dei revelantis non est supremum motivum.*

Patet non agi de certitudine objective supernaturali h. e. de certitudine, ob motivum fidei, circa veritates revelatas.

PROB. Illud non est supremum certitudinis motivum, quod

vel inducit caecum instinctum, vel petit principium, vel praesupponit aliud motivum, cui ipsum innititur et a quo certitudinem suam accepit. Atqui eo quod auctoritas Dei revelantis esset ultimum certitudinis motivum, unum ex his tribus consequens esset. Ergo.

Prob. Min. Ut enim intellectus ob auctoritatem Dei revelantis sit certus, prius certus esse debet a) aliquem esse locutum; b) Deum esse qui sit locutus; c) locutionem Dei esse infallibiliter veram; secundum vero et tertium, non sunt evidentia immediate et per se. — Ceterum si per se evidentia forent, illa evidentia esset ultimum motivum certitudinis. — Igitur a) vel per nullum motivum certa fiunt, et inducitur instinctus caecus; b) vel certa fiunt aliquo motivo; illud vero motivum α) vel est ipsa auctoritas Dei revelantis, et petitur principium; β) vel est diversum ab hac auctoritate; tunc autem praesupponitur aliud motivum. Ergo.

242. IV^a PARS. *Clara distinctaque rei perceptio non est ultimum motivum.*

Ut habeatur iudicium certum, requiritur idea clara distinctaque rei et motivi objectivi; idea clara et distincta rei potest dici motivum ob quod assensus firmus praestatur, quatenus involvit evidentiā objectivam; at negamus motivum supremum esse meram ideam subjectivam.

PROB. I^m ARG. Illud non est ultimum certitudinis motivum, quo subjectum non infallibiliter et necessario cum praedicato connectitur. Atqui per ideam claram et distinctam subjectum non infallibiliter cum praedicato connectitur. Ergo.

Prob. Maj. Motivum certitudinis involvit duo: a) hoc motivo praedicatum infallibiliter connecti subjecto; b) id mente esse manifestum, seu hujusce rei haberi claram cognitionem. Itaque id non est motivum ultimum quod caret priori elemento.

Prob. Min. Idea clara et distincta indicat tantum intensitatem majorem cognitionis, per quam mens tendit in objectum. Atqui per hoc quod mens magis aut minus in objectum tendit, non potest innasci subjecto connexio cum praedicato; sed ad summum potest poni conditio subjectiva, ut appareat menti connexio subjecti cum praedicato, quae tamen non apparebit

nisi subjecto revera insit. Ergo per ideam claram et distinctam, subjectum non infallibiliter cum praedicato connectitur.

II^m ARG. Criterium supremum veritatis debet esse immutabile et independens ab omni affectione subjectiva. Atqui talis non est idea clara et distincta Cartesii. Ergo.

Patet major quia veritas, de qua judicandum est, immutabilis est et independens.

Patet minor quia claritas et distinctio ideae saepissime pendet a subjectiva dispositione, ab attentione.

243. CONTRA II^{am} PARTEM. Obj. 1. Dubitamus cum nobis non constat ceteros nobis consentire, vel constat eos nobis non consentire; contra non dubitamus cum nobis constat ceteros nobis consentire. Atqui hoc est signum consensum omnium esse motivum supremum certitudinis. Ergo.

RESP. *Dist. 1^a pars Maj.* Dubitamus cum nobis non constat ceteros nobis consentire, in rebus quae nobis *evidentes non sunt, Transm.*; in rebus quae nobis *sunt evidentes, Neg.* — *Dist. 2^a pars Maj.* Dubitamus cum constat ceteros non consentire nobis, in rebus quae nobis *evidentes non sunt, Conc.*; in rebus nobis *evidentibus, Neg.* — *Dist. 3^a pars Maj.* Cum nobis constat ceteros consentire, tunc non dubitamus, h. e. tunc *incipit certitudo, Neg.*; tunc *augetur intensitas certitudinis, Subd.* ob additum *novum motivum*, quod ex se saltem *probabilitatem* sententiae tribuit, *Conc.*; ob additum *ultimum motivum certitudinis, Neg. Cdt. Min.*

Obj. 2. Pueri non sequuntur aliud motivum quam auctoritatem. Atqui hoc est signum auctoritatem generis humani esse supremum motivum certitudinis. Ergo.

RESP. *Dist. Maj.* Pueri non sequuntur aliud criterium in rebus quae *evidentes sunt sibi, Neg.*; in rebus quae non sunt *evidentes, Transm.*

§ 3. De evidentia objectiva.

244. Definitio. Evidentia sumitur sensu duplici :

1. Sensu proprio est *objecti sensibilis visibilitas*; sive aliter, est id quo objectum aliquod corporeum per sensum visus

attingitur. Involvit igitur : a) realitatem objecti; b) id quo objectum se manifestum visui facit; c) praesentia visui.

2. Sensu *metaphorico* est *necessaria rei intelligibilitas*, quae pariter involvit tria : a) Objectum seu enuntiabile; b) id quo ab intellectu intelligi potest; c) manifestatio intellectui.

Evidentia varie definitur : a) Veritas rei perspecta menti; b) *objectiva connexio praedicati cum subjecto perspecta menti*; c) necessitas rei, sive enuntiabilis, manifesta menti; d) necessaria veritatis intelligibilitas.

245. Divisio : 1^a. Evidentia est *objectiva* vel *subjectiva*, sive dicitur de objecto quod ab intellectu videtur, et de subjecto quod objectum videt. — Primario dicitur de *objecto* quod menti manifestum fit; secundario de *intellectu* sive de *actu* intellectus qui per evidentiam objectivam determinatur.

Evidentia *subjectiva* definitur : *cognitio intellectualis adeo clara ut nulla ratio dubitandi relinquatur.*

Evidentia *objectiva* tripliciter dividitur ratione triplicis elementi quo constat. Etenim :

2^a Div. Ratione necessitatis rei, evidentia est *absoluta* vel *hypothetica* (cf. n. 116).

3^a Div. Ratione manifestationis menti, est *immediata* vel *mediata* : a) Immediata est, si connexio objectiva praedicati cum subjecto menti fit manifesta, *inspectis solis terminis*, sine medio demonstrativo; b) secus est mediata.

4^a Div. Ratione nexus motivorum cum veritate, est *intrinseca* vel *extrinseca*. a) Intrinseca est si *praedicatum videtur in subjecto*, sive immediate sive mediate. Vocatur evidentia *veritatis*. — b) Extrinseca est si praedicatum cognoscitur convenire subjecto per motivum *auctoritatis*, quae ipsa *intrinsecus evidens* esse valet. Sic extrinsecus est evidens Deum esse trinum personis.

Porro mente scholasticorum evidentia objectiva, seu objectiva connexio praedicati cum subjecto menti manifesta, est in ordine naturali ultimum motivum omnis iudicii certi; intellectus certus est praedicatum convenire subjecto, propterea quod haec convenientia sibi ita apparet ut cernatur rem aliter esse non posse. Itaque omnis certitudo repetitur ab evidentia principiorum primorum, quorum nempe est « quod non solum necesse est

ea per se vera esse, sed etiam necesse est videri quod sint per se vera. »

Dici potest intellectum esse praeditum *instinctu*, si hoc nomine intelligitur dispositio ad eliciendum iudicium quoties evidentiâ objectivâ adest. At iste instinctus non est *caecus*, uti ex notione evidentiâe perspicuum est.

Thesis 24. Evidentiâ objectivâ est ultimum certitudinis naturalis motivum.

Sensus. Ultima ratio cur intellectus, exclusa omni formidine oppositi, firmum assensum in ordine naturali praestat facto aut principio, est quia praedicatum cum subjecto connectitur, mediate aut immediate, intrinsecus aut extrinsecus, et quod haec objectivâ connexio menti apparet.

246. DECLARATUR, nam aggredi probationem esset petere principium.

I^m ARG. Petitur *ex renuntiatione sensus intimi*. Illud est supremum certitudinis naturalis motivum, quod est ultima ratio cognita quam mens profert interroganti cur se dicat certam. Atqui haec ultima ratio est evidentiâ objectivâ. Ergo.

Prob. Min. Veritas quam certe tenemus est vel mediata vel immediata. Cum mediata est, si quaeratur ratio cur ea teneatur, proferimus principia alia quibuscum illa necessario connexa nobis apparet; et propter eorum necessitatem manifestam esse dicimus. Et si quaeratur ratio cur teneamus principia, si ea non sint immediata, tandem aliquando ad immediatas veritates devenimus, cum quibus ea connexa necessario sunt: et proinde eorum quoque necessitatem manifestam esse dicimus. Quod si tandem quaeratur ratio cur immediatas veritates teneamus, nihil aliud respondemus nisi quia eorum veritas nobis est necessario manifesta (1).

II^m ARG. Illud est supremum certitudinis motivum quod implicitum est singulis motivis certitudinem naturalem gignentibus, et e quo ea vim suam mutuant. Atqui talis est evidentiâ objectivâ. Ergo.

Minor facile constabit percurrenti singula motiva de quibus

(1) Cfr. PALMIERI, *Log. Crit.* c. 4, Th. 22, p. 214.

actum est capite tertio. Speciatim recolantur theses de existentiâ corporum, de factis historicis, de inductione.

III^m ARG. Petitur *ex natura mentis*. Illud est supremum certitudinis motivum: a) quo habito, intellectus quiescere, certus immobilisque esse potest; quo non habito, quiescere, certus immobilisque per se esse non potest. Atqui evidentiâ objectivâ habita, intellectus quiescere potest; ea non habita, per se non potest quiescere. Ergo.

Prob. Min. Intellectus est facultas cognoscitiva. Atqui talis facultas quiescere potest, imo debet, evidentiâ habita; hac non habita, per se quiescere non potest. Ergo.

247. Coroll. 1. Ergo evidentiâ non est principium aliquod h. e. determinata veritas e qua ceterae educuntur; sed est certa *conditio* et *modus* objecti cognoscibilis. Per reflexionem in actus certos et in ea quae horum actuum existentiam determinant, elicitur principium evidentiâe: « *Quod est evidens, est verum.* »

Coroll. 2. Nulla propositio evidens potest esse falsa; nulla propositio falsa potest esse evidens. Quod enim menti apparet esse et non posse non esse, id falsum esse non potest. Vicissim quod est falsum nequit apparere menti esse et non posse non esse.

248. Obj. 1. Criterium evidentiâe huc redit: veritas est veritatis criterium. Atqui in tali effato habetur tautologia, et proinde eo non continetur ultimum certitudinis motivum. Ergo criterium evidentiâe non est ultimum motivum.

RESP. Dist. Maj. Criterium huc redit: veritas *objectivâ, ontologica*, h. e. objectivâ connexio praedicati cum subjecto menti manifesta, est criterium veritatis *subjectivâe*, seu certitudinis *subjectivâe*, *Conc.*; veritas *subjectivâ* est criterium veritatis *subjectivâe*, *Neg.*; *Cdt. Min.*

Obj. 2. Illud non est ultimum certitudinis motivum, quod cum errore componi potest. Atqui evidentiâ objectivâ cum errore componi potest. Ergo non est ultimum motivum certitudinis.

Prob. Min. Etiam hi qui errant, existimant se habere evidentiâ objectivâ. Atqui hoc est signum evidentiâ objectivâ cum errore componi posse. Ergo.

RESP. Conc. Maj.; *Neg. Min.* Ad *prob. Dist. Maj.* etiam illi qui errant existimant se habere veritatem, et si attente consi-

derarent, *viderent se evidentiam non habere, Conc.*; et non valent hoc cernere, *Neg.*; *Cdt. Min.*

Obj. 3. Ex sententia theseos sequitur omne verum esse evidens. Atqui hoc est falsum. Ergo falsum est evidentiam objectivam esse supremum certitudinis motivum.

Prob. Min. Mystera sunt vera. Atqui mysteria non sunt evidentia. Ergo aliquod verum non est evidens.

Resp. Dist. Maj. Ex sententia theseos sequitur omne verum esse evidens sive *intrinsecus* sive *extrinsecus, Conc.*; *intrinsecus, Neg. Cdt. Min.* — Ad prob. *Conc. Maj.*; *Dist. Min.* mysteria non sunt evidentia *extrinsecus, Neg.*; *intrinsecus, Conc.*

Obj. 4. Saltem evidentia *extrinseca* non est ultimum certitudinis motivum. Illud enim non est ultimum certitudinis motivum quo in sententiam fideistarum inciditur. Atqui eo quod evidentia extrinseca valeret esse ultimum certitudinis naturalis motivum, incideretur in sententiam fideistarum. Ergo evidentia extrinseca non est ultimum motivum.

Prob. Min. Eo quod hoc admitteretur, ultimum motivum esset auctoritas Dei revelantis. Atqui haec est sententia fideistarum. Ergo.

Resp. In sententia fideistarum, assensus praestatur auctoritati Dei revelantis *propter seipsam* et proinde modo caeco. In sententia theseos assensus naturalis praestatur huic auctoritati quia mens evidenter cernit Deum esse, Deum esse locutum, Deum nec fallere nec falli posse; de his autem tribus habetur evidentia *intrinseca* (1).

(1) Articulus fidei creditur quidem assensu supernaturali supra omnia firmo propter auctoritatem Dei revelantis praecise sumptam, nempe non progrediendo ad motiva naturaliter evidentia quibus factum revelationis et auctoritas Dei loquentis vera esse comprobentur. Verum exinde nullatenus consequitur actum fidei esse caecum. Etenim cum inter fidei praeambula, ex motivis credibilitatis, certitudo, saltem moralis, sit acquisita de facto revelationis, cum infinita Dei scientia et veracitas ex theologia naturali sit manifesta; ad illa argumenta, excurrando extra lineam fidei, rediri semper potest a mente. Jamvero ex his sufficienter elucescit actum fidei, licet sistat in auctoritate Dei revelantis, non esse proprie caecum.

Inde *Conc. Maj. Dist. Min.* Qui admittit evidentiam extrinsecam incidit in sententiam fideistarum, si non est evidens *intrinsecus* Deum esse, Deum esse locutum, Deum nec fallere nec falli posse, *Conc.*; si haec sunt evidentia intrinsecus, *Neg.*; *Dist. Cons.*

Obj. 5. Illud non est supremum certitudinis motivum quo cujusvis individui ratio fit iudex infallibilis veritatis. Atqui eo quod evidentia est supremum certitudinis motivum, cujusvis hominis ratio fit iudex infallibilis veritatis. Ergo.

Resp. Dist. Maj. Illud non est supremum motivum quo ratio fit iudex infallibilis *constituens* veritatem, *Conc.*; *cognoscens* veritatem, et ita cognoscens ut, evidentia habita, falli non possit, *Neg.*; *Cdt. Min.*

Inst. Atqui eo quod evidentia est supremum motivum, quivis homo fit iudex constituens veritatis. Criterium enim evidentiae huc redit: « res ita est, quia sic mihi videtur. » Atqui per tale criterium homo fit iudex constituens veritatis. Ergo.

Resp. Dist. Maj. Si sensus verborum ponitur esse: *rem ita esse affirmo quia sic se mihi manifestat, Conc.*; *quia mihi placet ut talis sit, Neg.*; *Cdt. Min.*

Inst. Atqui absurdum est rem aliquo modo sic esse, v. g. Deum esse bonum, quia sic se mihi manifestat. Ergo.

Prob. Min. Subs. Si enim hoc admittitur, veritas rei pendet ab evidentia. Atqui hoc est absurdum. Ergo absurdum est rem certo modo esse, quia sic se menti manifestat.

Resp. Dist. Maj. Si hoc admittitur, veritas rei, h. e. *certitudo subjectiva* veritatis, penderet ab evidentia, *Conc.*; *veritas objectiva*, seu connexio praedicati cum subjecto, penderet ab evidentia, *Subd.* ab evidentia *in actu secundo, Neg.*; *in actu primo, Transm. Cdt. Min.* Profecto a parte rei praedicatum convenit subjecto, sive hoc appareat menti sive non; sed veritas rei debet se manifestare menti, sive magisterii beneficio sive propria inquisitione, ad hoc ut detur certitudo.